

ДЕЯКІ ПРИЙОМИ СИНХРОННОГО ПЕРЕКЛАДУ В УМОВАХ УТРУДНЕНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

С.Є. Максимов

У статті розглядаються деякі прийоми здійснення професійного синхронного перекладу в умовах утрудненої двомовної комунікації, що не вивчалися досі.

Дослідники лінгвістичних та екстралінгвістичних аспектів синхронного перекладу єдині в тому, що синхронний переклад здійснюється в екстремальних умовах – наявність акустичних та семантичних перешкод як слуханню, так і говорінню синхроніста, гострий дефіцит часу, завданий ззовні темп мовлення, вимушена інколи необхідність усно перекладати на слух текст, який оратор зачитує з надрукованого матеріалу тощо [1, 11; 2, 19-36]. Тому робота перекладача-синхроніста досить складна не тільки в мовному, а й психологічному плані [1, 11; 2, 25], що може супроводжуватися певним стресом, оскільки оратор звертається, врешті-решт, не до перекладача, а до аудиторії та синхроністу доводиться виконувати подвійну функцію – бути одержувачем та відправником інформації, робити ці дві справи одночасно. Ергономічні дослідження роботи перекладача-синхроніста спеціалісти інколи порівнюють із іншими складними видами діяльності, темп яких завдається ззовні, такими, як, наприклад, робота диспетчера, який управляє за допомогою радара зльотом та посадкою літаків в аеропорту [1, 10]. Про мовні/мовленнєві навички та вміння професійного перекладача-синхроніста сьогодні написано чимало цікавого і корисного [Див., наприклад: 1; 2, 37-43; 3, 13-20]. Критерії оцінки цих навичок офіційно встановлені міжнародними асоціаціями перекладачів, які існують в Європі – АІС (Association internationale des interpretes de conference) та в Америці – ТААЛС (The American Association of Language Specialists). Проте можливість синхронного перекладу, коли в багатьох випадках перекладач іще не знає, чим закінчиться висловлювання, початок якого він перекладає, має забезпечуватися певним механізмом [4, 17].

Одним із таких механізмів є імовірнісне прогнозування можливого змісту продовження висловлювання, виходячи із попереднього змісту, макроконтексту дискурсу та фонових знань перекладача. Ця специфічна якість (скоріше – “психолінгвістична” здатність) перекладача-синхроніста ще й досі не до кінця вивчена, але всі дослідники і практики синхронного перекладу неодмінно про неї згадують, підкреслюючи, що імовірнісне прогнозування можливе на різних мовленнєвих рівнях – від морфеми та лексеми до цілого фрагменту висловлювання.

Дана стаття присвячена дещо іншому механізму забезпечення адекватного синхронного перекладу в екстремальних умовах. Мова піде про переклад з мов, в яких дієслово-присудок, а інколи і підмет, часто стоять в кінці речення (наприклад, українська, російська, німецька, португальська мови тощо, що може бути як структурною властивістю цих мов, так і наслідком навмисної або підсвідомої “рематизації” певних мовних одиниць мовцем) на мови з прямим порядком слів у стверджувальному реченні (підмет, присудок, додатки тощо), зокрема, на англійську мову. Здійснення перекладу за таких умов можна назвати роботою в ситуації “утрудненого спілкування”, що само по собі є багатогранним явищем, яке формується у просторі координат “культура-особистість-спілкування” і більш детально вивчається соціальною психологією [5, 3]. Отож синхроніст часто змушений використовувати певні механізми або прийоми, щоб забезпечити собі додатковий час (мова іде про секунди і долі секунди) почути та усвідомити (або передбачити, “спрогнозувати”) частину висловлювання, яке ще не прозвучало повністю або зовсім не прозвучало. Ці прийоми можна розглядати як “запобіжники” від “провалів” та пропусків у синхронному перекладі, як певну часову “фору”, що може дозволити собі синхроніст з метою досягнення повноти перекладу.

Ці механізми зовсім не слід вважати перекладацькими помилками або свідченням непрофесійності перекладача, оскільки їх вживають практично всі “сертифіковані” АПС та TAALS перекладачі-синхроністи.

Нижче наводимо роздрукований текст, тобто “транскрипт” автентичного синхронного перекладу (на жаль додати до статті саму офіційну фонограму перекладу неможливо), здійсненого декілька років тому професійною перекладачкою з Великої Британії з португальської мови на пленарному засіданні Парламентської Асамблеї Ради Європи у Страсбурзі (Франція) із відповідним перекладацьким аналізом. У фігурних дужках подані номери перекладацьких прийомів, а цифри означають типи прийомів, що описані після транскрипту. Отож перекладачка “видає” такий текст перекладу:

Interpreter: *Thank you very much, Mr Telek, and now I give the floor to Mr Rosetta from Portugal.*

Thank you very much. Now I would like to {1a}... congratulate Mr Colberta and tell him, as he already knows, how I regret his {2e} ↑departure. Of course, that is ... pertains to political life, {3a}... but {4g, h} I think he is ... a {5c} very, very interesting work he has done will remain. Too many {6i} yo.../ung leave the schooling system without a training. Many of them don't have any access to employment and run a risk of falling into exclusion. This phenomenon of exclusion, {7g} as you all know, {8h} ...one of the serious scourges of contemporary society. It is a problem, which is {9c} very, very serious, which, {10g} I think, {11b} ... err ... err ... affects other age groups. Of course, we have the elderly and those, {12c} who ... who {13b} ... err... are aged, but the most frustrating ... is for the young, who don't even manage {14c,d} to start ... to start to develop professional life which would enable their integration into society. Therefore, it is a phenomenon, which is {15c} very, very serious, {16g} as I was saying. And {17g} I think it's important that we {18e} ↑act on the very {19e} ↑causes of this scourge. In the society, as it has been already said here, {20c} in ... in ... the place of each and every person will be determined evermore by ... knowledge and skills, and I would like to add, by {21e} ↑the way or the {22e} ↑capacity individual {23c} has to ... has to have {24e} ↑access to this knowledge. Of course, knowledge is not now a {25b} ... err ... deposit in someone's lives, it is important to have access to tools and instruments that make it possible to have {26e} ↑access to all this knowledge. {27g} I think that to do so it is absolutely essential to create {28a} ... these second chance schools {29a} ... which open the doors to these young {30a} ..., {31c} which will give access... to ... will give them access to knowledge. Otherwise, they will run the risk of being the new unemployed {32a} ... and they'll have to learn to dominate the new languages, the new tools I was talking about. I'm thinking of computers, for instance, and the new information systems, because without that these people will not be able to, {33g} sort of, enter {34a}... or gain the sufficient knowledge which will ensure {35b} ... err... {36c} living... correct living standards in a very sophisticated contemporary society. Second chance schools, which are absolutely essential indeed, {37c} must be ... must be ... must be {38c} open but ... open... {39h} but we know partnership between the young schools and firms... but {40g} I think they must also {38c} be open to the local authorities. {41g} I think it is essential to the success of this {42a}... initiative. Indeed, there must be a lot of intertwining with the local authorities, municipalities, etc., but {43a} ... {44g} I think that people must ensure {45c} that these, that these young people don't remain in the triangle: local authorities – firms – and schools. {46g} I think they must feel that they are part and parcel of the local tissue, they must have contact with the {47e} ↑locally elected and, therefore, the locally elected must also be interested in this {48a} ... project. There are fourteen pilot schools run in my country in Seixal near Lisbon and {49 g} I wanted to say that this experience has been {50e} ↑extremely positive and {51g} I think it {52j} f...f...f...fights against {53b} ... err... the breaking down of social structures and that is why this experience is essential. And {54h} this for two reasons. Firstly, because {55g} I think it really {56b} ... err... reasserts individuals as such {57d} and it makes it possible

for {58h} society bring back people who have been rejected, which is also very important for society. Otherwise {59a} ... the rejects {60b} ...err... damage the whole of society {61a} ... and human beings {62h} of course at the heart of the Council of Europe, that is why we {63e} ↑ have to be very {64e} ↑ active in this. {65g} I think, we don't have to only assert the principles, but {66g} I think, we really have to be very {67e} ↑ practical in this and {68g} I think, we have to be responsible and positive with what is suggested in this report because, {69g} I think, this is {70a} ... a proof that we {71e} ↑ have a lot of responsibility before the young and {72g} I think, it is important to create a far vaster networks that go far beyond the fifteen countries of the European Union and go beyond the fourteen pilot schools, {73h} and go..., and that everything be done so as to be able to open in the middle to long term {74a} ... {75h} make it possible for everybody to have access to these second chance schools so that they {76f} also have ... are entitled to a second opportunity.

Серед згаданих вище механізмів забезпечення додаткового часу (“запобіжників” від пропусків у перекладі), що вживаються у наведеному тексті перекладу, виділяємо такі:

- a) незаповнена пауза (“мовчання”) – {1, 3, 28, 29, 30, 32, 34, 42, 43, 48, 59, 61, 70, 74};
- b) пауза, заповнена звуком – *err...* – {11, 13, 25, 35, 53, 56, 60};
- c) повторення того самого слова – {5, 9, 12, 14, 15, 20, 23, 31, 36, 37, 38, 45};
- d) “висхідний” тон (J), за яким одразу йде “падаючий” тон (I) – фонологічний прийом, що забезпечує перекладачеві певну часову “фору” – {14, 57};
- e) необґрунтований контекстом наголос на слові (↑) – {2, 18, 19, 21, 22, 24, 26; 47, 50, 63, 64, 67, 71};
- f) повторення шляхом вживання синонімів – {76};
- g) вставні слова (або “парантез”, англійській термін – “hedges”) такі, як, наприклад: *I think, sort of, I want to say, well* тощо – {4, 7, 10, 16, 17, 27, 33, 40, 41, 44, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 68, 69, 72,};
- h) порушення граматичної структури англійського висловлювання (пропуски слів, некоректний порядок слів тощо), що взагалі вважається майже не нормою синхронного перекладу – {4, 8, 39, 54, 58, 62, 73, 75};
- i) штучне “підняття тону” останнього складу слова (J) – {6};
- j) штучне “протягування” певної фонемі – {52}.

Останні два методи можна також віднести до фонологічних прийомів, що забезпечують перекладачеві певну часову “фору”.

Як бачимо з проведеного аналізу частотність вживаних перекладачкою прийомів є різною: найбільш часто вживаним є незаповнена, або заповнена звуком – *err...* пауза (“a” та “b” – 21 випадок), потім іде застосування вставних слів (“g” – 19 випадків), потім – необґрунтований контекстом наголос на слові (“e” – 13 випадків), потім – повторення того самого слова (“c” – 12 випадків), потім всі інші прийоми: “h” – 8 випадків, “d” – 2 випадки та “f”, “i” та “j” – відповідно по одному випадку.

Із викладеного вище можна зробити висновок, що перекладач-синхроніст має в своєму арсеналі не тільки обов’язкові (тобто професійно необхідні), але іще і додаткові механізми (прийоми), які дозволяють здійснити адекватний переклад в утруднених умовах двомовної комунікації, додати собі “часової фори” при максимально обмеженому часі на обробку інформації особливо, якщо переклад здійснюється на англійську мову із, як правило, прямим порядком слів із мов, де порядок слів є більш-менш вільним. Ці та інші прийоми, навички, вміння та знання перекладача дозволяють досягти адекватності синхронного перекладу на рівні 95%, що є нормою, встановленою міжнародними організаціями перекладачів-синхроністів, згаданими вище, для того, щоб вважати переклад адекватним та таким, що досягає своєї комунікативної мети.

SUMMARY

The article deals with certain tools of performing professional simultaneous interpretation under complicated conditions of bilingual communication that have not been analysed before.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чернов Г.В. Основы синхронного перевода. – М.: Высш. шк., 1987. – 256 с.
2. Виссон Л. Синхронный перевод с русского на английский. – М.: Р.Валент, 2001. – 272 с.
3. Швачко С.О. Проблеми синхронного перекладу: Навчальний посібник. – Вінниця: Вид-во “Фоліант”, 2004. – 112 с.
4. Чужакин А.П. Последовательный перевод: практика+теория. Синхрон. Учебная серия “Мир перевода”. – М.: Р.Валент, 2005. – 272 с.
5. Лабунская В.А. Психология затрудненного общения. – М.: Academia, 2001. – 285 с.

Надійшла до редакції 19 лютого 2007 р.